

SUG'URTA FAOLIYATINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH ZARURLIGI VA AHAMIYATI

O'zmanov Ixtiyor Ibragim o'g'li

TISU o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14719935>

Annotatsiya. Mazkur maqolada sug'urta bozorini davlat tomonidan tartibga solishning zarurligi va vazifalari, shuningdek sug'urta faoliyatini tartibga solish vakolatiga ega bo'lgan organlar haqida so'z boradi. Maqola davomida sug'urtalovchilar va sug'urta brokerlarining faoliyatini litsenziyalash masalalariga ham alohida to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: sug'urta bozori, sug'urta faoliyatini tartibga solish, sug'urtalovchilar, sug'urta brokerlarining faoliyatini litsenziyalash.

THE NECESSITY AND IMPORTANCE OF STATE REGULATION OF INSURANCE ACTIVITIES

Annotation. This article discusses the necessity and tasks of state regulation of the insurance market, as well as the bodies authorized to regulate insurance activities. The article also discusses the issues of licensing the activities of insurers and insurance brokers.

Keywords: insurance market, regulation of insurance activities, licensing of insurers, insurance brokers.

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СТРАХОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НЕОБХОДИМОСТЬ И ВАЖНОСТЬ

Аннотация. В статье рассматриваются необходимость и задачи государственного регулирования страхового рынка, а также органы, уполномоченные регулировать страховую деятельность. В статье также отдельно рассматриваются вопросы лицензирования деятельности страховщиков и страховых брокеров.

Ключевые слова: страховой рынок, регулирование страховой деятельности, лицензирование страховщиков, страховые брокеры.

Bugungi kunda mamlakatimiz iqtisodiy hayotida sug'urta faoliyati strategik ahamiyatga ega bo'lib, bu sohadagi davlat siyosatining mohiyati uning bozor infratuzilmasining muhim tarkibiy elementi sifatidagi ahamiyati va salmog'ini yanada oshirishdan iborat.

O'zbekiston Respublikasi milliy sug'urta bozorini va sug'urta faoliyatini isloh qilishning asosiy yo'llaridan biri - erkinlashtirishni kuchaytira borgan holda ushbu faoliyat ustidan davlat nazoratini ham kengaytirish, nazorat olib borishning huquqiy bazasini mustahkamlashdan iborat.

O'tish davrini boshdan kechirayotgan mamlakatlarda davlat tartibga solish va nazoratni samarali yo'lga qo'ymasdan turib sug'urta bozorini erkinlashtirilishi bu bozorda bosh-boshdoqlik,

tartibsizlikni avj olishiga olib kelishi mumkinligini jahondagi bir qator davlatlar tajribasi yaqqol ko'rsatib turibdi.

Bunday sharoitda ayrim jinoiy kimsalar tomonidan noqonuniy amaliyotlar amalga oshirilishi, asossiz boylik ortirish uchun keng imkoniyatlar tug'ilishi mumkin. Bu sohada moliyaviy jinoyatlar sodir etilishi sug'uratlanuvchilar manfaatlariga jiddiy ziyon yetkazadi, sug'urta faoliyati obro'siga putur yetishiga olib keladi va bozor munosabatlarining shakllanishi – rivojlanishiga halal beradi.

Sug'urta munosabati ishtirokchilarining o'zaro aloqalari hamda sug'urta faoliyatini davlat tomonidan tartibga solishning asosiy tamoyillari hamda qoidalarini ko'zda tutuvchi huquqiy baza sug'urta bozorining davlat tomonidan tartibga solish ishiga oid muhim tarkibiy qismlardan sanaladi.

Yuqorida qayd etilganidek, bugungi kunda O'zbekistonda yetarli darajada samarali ishlaydigan sug'urta faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilik tizimi yaratilgan bo'lib, o'z ichiga «Sug'urta faoliyati to'g'risida»gi qonunni, Respublikasi Prezidenti Farmonlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, Moliya Vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan me'yoriy hujjatlarni va boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlar qatlamini qamrab oladi. Ushbu huquqiy baza Respublikada sug'urta faoliyatini rivojlantirish va takomillashtirish uchun asos bo'lib xizmat qildi.

Sug'urta faoliyatini davlat tomonidan tartibga solinishi deganda sug'urta bozori rivojlanishi, kengayishi va samarali ishlashini ta'minlash maqsadida davlat hokimiyati, boshqaruvi va mahalliy idoralar tomonidan muntazam ravishda, ma'lum maqsadga yo'naltirilgan holda, sug'urta bozori ishtirokchilari xatti-harakatlariga ta'sir o'tkazishga qaratilgan iqtisodiy, huquqiy, tashkiliy va boshqa ko'rinishlardagi faoliyat tushuniladi. Bu faoliyat amaldagi qonunlar doirasida bo'lishi, sug'urta faoliyati ishtirokchilari huquq va manfaatlariga zarar yetkazmasligi lozim.

Sug'urta bozorini davlat yo'li bilan tartibga solish qo'yidagi vazifalarni bajaradi:

- 1) Zarur iqtisodiy va huquqiy zaminni mustahkamlash va takomillashtirish yo'li bilan sug'urta bozori rivojlanishi uchun shart-sharoit yaratish;
- 2) Kerakli me'yoriy-huquqiy qoidalar belgilash orqali sug'urtalanuvchilar va sug'urtalovchilar huquqlari hamda boshqa qonuniy manfaatlarini himoya qilinishini ta'minlash;
- 3) Sug'urta bozori infratuzilmasini, uning tarkibiy qismlarini yanada rivojlantirish;
- 4) Mustaqil sug'urta brokerlari, ixtisoslashgan yuridik maslahat-tahlil hamda auditorlik firmalari shakllanishi va rivojlanishiga ko'maklashish;
- 5) Sug'urta bozorida ishlaydigan malakali, zamonaviy bilim va tajribaga ega bo'lgan, mutaxassis kadrlar tayyorlanishiga, mavjud kadrlar korpusining muntazam malakasi oshirilishiga ko'maklashish;

6) Sug'urta kompaniyalari va tashkilotlari moliyaviy faoliyati monitoringini tashkil qilish, ularning to'lov imkoniyatlarini kuzatib borish kabilar.

Sug'urta faoliyati ustidan davlat nazoratini amalga oshirishdan ko'zlangan maqsad – sug'urta bozori va uning ishtirokchilari xatti-harakatlari qonunchilik talablariga mos bo'lishini ta'minlash, eng avvalo sug'urtalanuvchi jismoniy va yuridik shaxslar mulkiy manfaatlarini himoyalashdan iboratdir.

Davlat inspeksiyasining asosiy maqsadi sug'urta tashkilotlari faoliyatini kuzatib borish va sug'urta bozori ishtirokchilarining, sug'urtalanuvchining ham, sug'urtalovchining ham huquqlari hamda boshqa qonuniy manfaatlarini qo'riqlashdan iborat.

Davlat inspeksiyasi:

- ijro etilishi majburiy bo'lgan to'lovga qobiliyatlilik normativlarini hamda ularni aniqlash tartibini, ayrim tavakkalchiliklar bo'yicha sug'urtalovchilar majburiyatlarining yo'l qo'yiladigan eng ko'p yoki eng kam miqdorini va majburiyatlar jamiyati yo'l qo'yiladigan ko'p yoki eng kam miqdorini hisoblab chiqarish uslubini, sug'urtalovchilarning to'lovga qobiliyatini aks ettiruvchi axborotlarni taqdim etish tartibi va muddatlarini belgilaydi;

- sug'urta bozorining professional ishtirokchilari sug'urta faoliyati to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya etishini, to'lovga qobiliyatlilikning belgilangan normativlari va moliyaviy barqarorlikning boshqa talablari bajarilishini nazorat qiladi;

- sug'urtalovchilar va sug'urta brokerlarining sug'urta faoliyatini litsenziyalaydi;

- sug'urtalovchilar tomonidan hisob-kitobni yuritish, sug'urta zahiralarining mablag'larini shakllantirish va joylashtirishga oid hisobotlar tuzish tartibini belgilaydi;

- sug'urtalovchining ijro etuvchi organi rahbariga va bosh buxgalteriga qo'yiladigan ijro etilishi majburiy bo'lgan malaka talablarini belgilaydi;

- sug'urtalovchilar tomonidan taqdim etiladigan moliyaviy hisobotlarning shakli, tartibi va muddatlarini belgilaydi;

- qonun hujjatlariga muvofiq sug'urta bozori professional ishtirokchilarining faoliyatini tekshiradi va ularga aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish to'g'risida ijro etilishi majburiy bo'lgan ko'rsatmalar kiritadi;

- qonun hujjatlarida belgilangan tartibda sug'urtalovchilar va sug'urta brokerlari litsenziyalarining amal qilishini to'liq yoki ayrim sug'urta turlariga (klasslariga) nisbatan to'xtatib qo'yadi, shuningdek ularning amal qilishini tugatadi;

- har bir moliya yili tugaganidan keyin olti oy ichida sug'urta faoliyatini tartibga solish va uni nazorat qilish borasidagi faoliyat to'g'risida yillik hisobotlarni, shuningdek sug'urta bozorining moliya yili mobaynidagi faoliyati to'g'risida statistika ma'lumotlarini e'lon qiladi.

Davlat inspeksiyasi va uning xodimlari sug'urta bozori professional ishtirokchilarining ustav fondida va boshqaruv organlarida ishtirok etishga, shuningdek sug'urta vositachisi sifatida ish yuritishga haqli emaslar.

Yuqoridagi vazifalardan kelib chiqqan holda Davlat inspeksiyasi qo'yidagi funksiyalarni bajaradi:

a) sug'urtalovchilar tomonidan qonunlarga rioya etilishi, hisobotlarining haqiqiyligi, to'lov qobiliyatiga va moliyaviy barqarorligiga taalluqli bo'lgan iqtisodiy ko'rsatkichlar ta'minlashini tekshiradi;

b) o'z vakolatlari doirasida sug'urtalovchilar ish faoliyatini uslubiy jihatdan ta'minlaydi;

v) sug'urta munosabati ishtirokchilari tomonidan bajarilishi shart bo'lgan me'yoriy hujjatlar, uslubiy qo'llanmalar ishlab chiqadi;

g) sug'urta faoliyatiga oid me'yoriy huquqiy hujjatlar loyihalarini tayyorlaydi va ularni Moliya Vazirligi rahbariyati muhokamasiga kiritadi;

d) sug'urta tashkiloti tugatilgani taqdirda sug'urtalanuvchilar manfaatlarini himoya qiladi;

e) O'zbekiston Respublikasida sug'urta faoliyati va sug'urta bozori ahvolini, uning rivojlanish yo'nalishlarini o'rganadi, tahlil qiladi;

j) sug'urta faoliyati yuzasidan mutaxassislarni kasbiy tayyorlash, qayta tayyorgarlikdan o'tkazish yuzasidan tadbirlarni amalga oshiradi, seminarlar, konferensiyalar va simpoziumlar tashkil etadi;

z) ommaviy axborot vositalari orqali sug'urta faoliyati yuzasidan axborot berish-tushintirish ishlarini olib boradi;

i) o'z vakolati doirasida fuqarolardan kelib tushgan ariza, shikoyat va takliflarni ko'rib chiqadi;

k) belgilangan tartibda noshirlik faoliyatini amalga oshiradi.

Davlat inspeksiyasi zimmasidagi vazifalar va yuklatilgan funksiyalarga muvofiq zarur hajmda vakolatlar bilan ham ta'minlangan.

Sug'urta nazorati bo'yicha Davlat nazorat inspeksiyasi to'g'risidagi nizomga ko'ra Davlat inspeksiyasi quyidagi vakolatlarga ega:

— sug'urta tashkilotlaridan qonun hujjatlarida belgilangan hisobotlarni olishi, ularning moliyaviy faoliyatlariga taalluqli axborotlarni talab qilish;

— korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, bank muassasalaridan, shuningdek ayrim fuqarolardan o'z funksiyalarini bajarishga oid axborotlar olish;

— sug'urtalovchi tashkilotlar faoliyati qonun hujjatlariga qay darajada mos ekanligini tekshirib borishi, ana shu maqsadda zarur hollarla komissiyalar va ishchi guruhlar tuzishi, bu komissiya va guruhlar ishini tashkil etish;

— yuklatilgan vazifalarni bajarishlik uchun zarur bo'lgan axborotlar va statistik hisobotlarni davlat ijroiya hokimiyati organlaridan bepul olishi mumkin.

Davlat inspeksiyasi sug'urta tashkilotlari faoliyatini tekshirishi natijasida sug'urta to'g'risidagi qonunchilik talablari buzilayotganligi, sug'urta tashkiloti faoliyatining ishonchligiga shubha tug'diruvchi holatlar mavjudligini aniqlasa yoki sug'urta tashkilotining moliyaviy barqarorligini belgilovchi iqtisodiy ko'rsatkichlar tegishli normativlardagidan past ekanligini aniqlasa, u holda vakolatli davlat organlariga bu haqda xabar beradi hamda sug'urta tashkiloti faoliyatini davom ettirishi mumkin yoki mumkin emasligi masalasi ko'rib chiqiladi. Kechiktirib bo'lmaydigan hollarda Davlat inspeksiyasi sug'urtalanuvchilar manfaatlarini himoya qilish maqsadida o'z vakolati doirasida zarur choralarni ko'rishga haqli sanaladi.

Sug'urta faoliyati ustidan davlat nazoratining eng muhim tamoyillaridan biri - sug'urta tashkilotlari faoliyatiga, kundalik ishlariga asossiz aralashishga, ular faoliyatini asossiz cheklanishiga yo'l qo'yilmasligidir.

Davlat inspeksiyasi tomonidan sug'urta faoliyati ustidan nazoratni amalga oshirish paytida qonuniylik, ijtimoiy adolat tamoyillariga qat'iy amal qilinishi lozim.

Sug'urta faoliyati ustidan umumiy nazorat olib borish vazifasi O'zbekiston Respublikasi prokuratura organlariga yuklatilgan bo'lib, prokuratura organlari sug'urta faoliyati barcha ishtirokchilari, sug'urta tashkilotlari, sug'urtalanuvchi yuridik va jismoniy shaxslar, sug'urta brokerlari, bu munosabatning barcha ishtirokchilari faoliyatini, shuningdek sug'urta nazorati bo'yicha Davlat inspeksiyasi faoliyatini ham nazorat qilib boradilar.

REFERENCES

1. M.N. Muminova, M.A. Maksumova «Kasbiy etika va etiket», uslubiy qo'llanma, T.,2006.
2. I. A. Karimov «Istiqlol va ma'naviyat» T.,1994.
3. I. A. Karimov «O'zbekiston buyuk kelajak sari» T.,1998.
4. N. E. Muhammadiyev «Kasb etikasi va estetik madaniyati»- Toshkent,1998 y.
5. M. Abdullayev, E. Xakimov «Vvedeniye v etiku»-Namangan, 1998.
6. Abdulla SHER «Axloqshunoslik» Ma'ruzalar matni, Toshkent, 2000
7. V.G. Fedsov «Kultura servisa» Uchebno-prakticheskoye posobiye - M., «PRIOR», 2001.
8. A.A. Avloniy «Turkiy guliston yohud ahloq», T. 1992.
9. Y. Y. Petrunin, V.K. Borisov «Etika biznesa» M., «Delo»,2000.
10. S. S. Gulomov «Tadbirkorlik va kichik biznes» - T., «Shark», 2002.